

جمهوری اسلامی ایران
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

برنامه پزشکی خانواده و نظام ارجاع؛ چراغ راه سلامت

سند سیاستی و چارچوب همکاری بین بخشی در
برنامه ملی پزشکی خانواده و نظام ارجاع

مقدمه و ضرورت راهبردی

برنامه ملی پزشکی خانواده و نظام ارجاع، از بنیادی‌ترین اصلاحات ساختاری نظام سلامت جمهوری اسلامی ایران است. این برنامه با هدف تحقق عدالت در سلامت، تقویت رویکرد پیشگیری محوری، مدیریت اثربخش خدمات درمانی و کاهش هزینه‌های سلامت مردم طراحی شده و در راستای تحقق اسناد بالادستی، به ویژه سیاست‌های کلی سلامت ابلاغی مقام معظم رهبری (ره) و قانون برنامه هفتم پیشرفت در حال استقرار و توسعه در کشور است.

در چارچوب این برنامه، خدمات سلامت بر اساس رویکرد مراقبت‌های مستمر، جامع و سطح‌بندی‌شده سازماندهی می‌شود و هر فرد و خانواده تحت پوشش یک تیم سلامت مشخص (پزشک خانواده و مراقبین سلامت) قرار می‌گیرد.

در این میان، کودکان و نوجوانان به‌عنوان آینده‌سازان کشور و یکی از مهم‌ترین گروه‌های هدف مداخلات سلامت، نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری الگوهای رفتاری مرتبط با سلامت دارند. بر این اساس، نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران با برخورداری از گسترده‌ترین شبکه اجتماعی و تربیتی کشور و ارتباط مستمر با دانش‌آموزان و خانواده‌ها، از جایگاهی راهبردی در ارتقای سواد سلامت جامعه، ترویج سبک زندگی سالم و نهادینه‌سازی فرهنگ پیشگیری برخوردار است. مدارس می‌توانند به‌عنوان یکی از مهم‌ترین بستریهای اجتماعی برای آموزش مفاهیم سلامت، شناسایی زودهنگام مشکلات جسمی و روانی دانش‌آموزان، تقویت برنامه‌های غربالگری و ترویج فرهنگ استفاده صحیح از خدمات نظام سلامت ایفای نقش نمایند.

همچنین دانش‌آموزان از طریق برنامه‌هایی نظیر «سفیران سلامت دانش‌آموزی» قادرند به‌عنوان حلقه ارتباطی مؤثر میان مدرسه، خانواده و نظام سلامت عمل کرده و پیام‌های مرتبط با پیشگیری، خودمراقبتی و بهره‌گیری صحیح از خدمات پزشک خانواده را به محیط خانواده و جامعه منتقل نمایند.

از این رو، توسعه همکاری‌های ساختاریافته و پایدار میان وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و وزارت آموزش و پرورش، یکی از الزامات اساسی در تحقق اهداف برنامه ملی پزشکی خانواده و نظام ارجاع محسوب می‌شود. بهره‌گیری هدفمند از ظرفیت‌های آموزشی، فرهنگی و اجتماعی مدارس می‌تواند نقش مهمی در ارتقای سواد سلامت نسل آینده، تقویت فرهنگ پیشگیری و استقرار پایدار این برنامه ملی در سطح جامعه ایفا نماید.

تعریف و مولفه‌های کلان برنامه

در این برنامه، ارائه خدمات سلامت در یک ساختار سطح بندی شده سازماندهی می‌شود که مهم‌ترین مولفه‌های اجرایی آن عبارت‌اند از:

- ۱ **تعیین تیم سلامت اختصاصی:** ثبت نام و اتصال هر فرد و خانوار به یک پزشک خانواده و مراقبین سلامت مشخص، به عنوان اولین مرجع دریافت خدمات سلامت.
- ۲ **ارائه خدمات سطح اول:** تمرکز بر خدمات پیشگیرانه، مراقبت‌های اولیه، غربالگری‌های دوره‌ای، ارزیابی سلامت و درمان‌های اولیه برای گروه‌های هدف؛ به ویژه کودکان، نوجوانان و گروه‌های آسیب‌پذیر
- ۳ **مدیریت هوشمند ارجاع الکترونیک:** هدایت بیماران به سطوح تخصصی بر اساس تشخیص پزشک خانواده و در چارچوب نظام ارجاع الکترونیک.
- ۴ **تکمیل پرونده الکترونیک سلامت:** ثبت یکپارچه تمامی اطلاعات بهداشتی و درمانی شهروندان در سامانه‌های مرجع سلامت

اهداف و دستاوردهای کلان برنامه

استقرار برنامه ملی پزشکی خانواده و نظام ارجاع، دستاوردهای راهبردی زیر را به همراه خواهد داشت:

- **صیانت مالی از شهروندان:** حفاظت مالی از خانوارها در برابر هزینه‌های سلامت از طریق تأمین و ارائه رایگان خدمات پیشگیرانه، غربالگری دوره‌ای و مراقبت‌های پایه سطح اول در چارچوب بسته‌های خدمت گروه‌های هدف و نیز کاهش پرداخت مستقیم مردم (فرانشیز) در تعرفه ویزیت پزشک خانواده و خدمات سرپایی، پاراکلینیکی و بستری در سطوح تخصصی در صورت رعایت مسیر نظام ارجاع
- **ارتقای عدالت در سلامت:** توزیع عادلانه و دسترسی متوازن به خدمات بهداشتی و درمانی در تمامی مناطق کشور، به‌ویژه مناطق محروم، روستایی و حاشیه‌نشین
- **تقویت بهداشت و پیشگیری:** شناسایی زودهنگام و مدیریت عوامل خطر بیماری‌های غیرواگیر (مانند چاقی، دیابت، فشار خون، اختلالات روان) پیش از بروز عوارض جدی

- **مدیریت بهینه منابع اقتصادی حوزه سلامت:** حذف تقاضاهای القایی، جلوگیری از تکرار اقدامات تشخیصی غیرضروری و هدایت هدفمند منابع صندوق‌های بیمه‌ای
- **ارتقای سواد سلامت جامعه:** توانمندسازی مردم در حوزه خود مراقبتی و اتخاذ سبک زندگی سالم

نقش راهبردی نظام آموزشی در استقرار پایدار برنامه

موفقیت طرح‌های کلان ملی، نیازمند پیوست فرهنگی و پذیرش اجتماعی است. شبکه گسترده مدارس کشور به دلیل ارتباط مستمر با خانواده‌ها، مرجعیت علمی و اخلاقی معلمان و ظرفیت الگوسازی برای نسل آینده، کلیدی ترین بازوی حاکمیتی نظام سلامت در تغییر پارادایم درمان محوری به پیشگیری محوری و نهادینه سازی فرهنگ نظام ارجاع به شمار می‌رود.

انتظارات اجرایی و محورهای مشارکت نظام آموزشی

به منظور هم‌افزایی بین‌بخشی و حمایت از استقرار پایدار برنامه ملی پزشکی خانواده و نظام ارجاع، محورهای عملیاتی همکاری و مشارکت وزارت آموزش و پرورش به شرح زیر اعلام می‌گردد:

ارتقای سواد سلامت و آموزش مفاهیم بنیادین

- همکاری در تبیین، اطلاع‌رسانی و آموزش مفاهیم بنیادین پزشکی خانواده، قوانین نظام ارجاع و ضرورت تشکیل و تکمیل پرونده الکترونیک سلامت برای دانش‌آموزان و اولیا
- مشارکت فعال در اجرای برنامه‌های آموزش سلامت با تمرکز بر مهارت‌های خودمراقبتی، سبک زندگی سالم (تغذیه سالم، فعالیت بدنی و سلامت روان) و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی

۲ فرهنگ‌سازی و اصلاح الگوی رفتاری در مواجهه با خدمات سلامت

- نهادینه‌سازی فرهنگ مراجعه به تیم سلامت (پزشک خانواده و مراقبین سلامت) به عنوان نخستین سطح در زنجیره مراقبت‌های سلامت؛ و تغییر این باور نادرست مبنی بر ضرورت مراجعه مستقیم به پزشکان متخصص برای هرگونه بیماری یا مشکل سلامت (حتی نیازهای اولیه و عمومی)
- نهادینه کردن رویکرد پیشگیری در اندیشه، رفتار و سبک زندگی نسل آینده کشور

۳ جریان‌سازی، اطلاع‌رسانی و مدیریت افکار عمومی

- بهره‌گیری حداکثری از ظرفیت انجمن‌های اولیا و مربیان، تابلوی اعلانات مدارس و بسته‌های ارتباطی مجاز (به ویژه شبکه آموزشی شاد) جهت نشر بسته‌های رسانه‌ای و پویش‌های سلامت
- تقویت، توسعه و حمایت نظام‌مند از برنامه سفیران سلامت دانش‌آموزی به عنوان بازوان ارتباطی تیم سلامت در محیط مدرسه و خانواده

۴ شناسایی زود هنگام اختلالات و پایش سلامت (غربالگری)

- ایجاد کانال ارتباطی ساختاریافته میان مدارس و شبکه‌های بهداشت و درمان شهرستان‌ها جهت اجرای برنامه‌های مشترک میدانی
- حمایت از برنامه‌های غربالگری، معاینات دوره‌ای و پایش سلامت دانش‌آموزان در محیط مدرسه
- مشارکت کادر آموزشی و مربیان بهداشت در استفاده از چک‌لیست‌های غربالگری اولیه جهت شناسایی زود هنگام اختلالات رشدی، روانی، تغذیه‌ای و هدایت هوشمندانه آنان به تیم سلامت برنامه پزشکی خانواده

۵ جلب مشارکت جامعه محلی

- تبدیل مدرسه به عنوان یک کانون سلامت محله از طریق درگیرسازی فعالانه والدین در برنامه‌های خودمراقبتی و ایجاد محیط‌های آموزشی دوستدار سلامت

جمع‌بندی راهبردی

برنامه ملی پزشکی خانواده و نظام ارجاع یک تحول اجتماعی و فرهنگی در مسیر ارتقای سلامت جامعه محسوب می‌شود. تحقق کامل و پایدار اهداف این برنامه، مستلزم همگرایی تمامی نهادهای اثرگذار به‌ویژه نظام آموزش و پرورش کشور است.

نظام آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران با برخورداری از گسترده‌ترین شبکه اجتماعی و تربیتی کشور و ارتباط مستمر با دانش‌آموزان و خانواده‌ها، از جایگاهی راهبردی در ارتقای سواد سلامت جامعه، ترویج سبک زندگی سالم و نهادینه‌سازی فرهنگ پیشگیری برخوردار است. مدارس می‌توانند به‌عنوان یکی از مهم‌ترین بسترهای اجتماعی برای آموزش مفاهیم سلامت، شناسایی زودهنگام مشکلات جسمی و روانی دانش‌آموزان، تقویت برنامه‌های غربالگری و ترویج فرهنگ استفاده صحیح از خدمات نظام سلامت ایفای نقش نمایند.

تقویت این همکاری دوجانبه بین نظام آموزش و پرورش و نظام سلامت جمهوری اسلامی ایران، گامی اساسی در جهت تحقق جامعه سالم، ارتقای عدالت در سلامت و تضمین پایداری سرمایه انسانی کشور خواهد بود.

جمهوری اسلامی ایران
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

ستاد اجرایی کشوری برنامه پزشکی خانواده و نظام ارجاع

iec.behdasht.gov.ir

